

Rapport

Verschillen in opvattingen in stad en ommeland (II): duurzaamheid & omgeving

Een onderzoek naar verdeling in politieke opvattingen tussen stad en ommeland als dominante scheidslijn binnen zes regio's in Nederland. Deel 2: duurzaamheid & omgeving
Onderzoek I&O Research in opdracht van Binnenlands Bestuur.

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2021/045

Datum

februari 2021

Opdrachtgever

Binnenlands Bestuur

Auteurs

Peter Kanne
Dianne Griep

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Achtergrond en aanleiding voor het onderzoek	4
1.2	Probleemstelling	5
1.3	Zes regio's & landelijk beeld	5
1.4	Verantwoording	6
2	Belangrijkste uitkomsten	7
3	Duurzaamheid en omgeving	11
3.1	Nationale opvattingen over duurzaamheid en energietransitie	11
3.2	Klimaat en maatregelen binnen de zes regio's	12
3.3	Energiebronnen in de buurt	13
3.4	Opvattingen over infrastructuur en duurzaamheid	16
3.5	Gelderland zuid nader bekeken	18
3.6	Opleiding en leeftijd als scheidslijnen in het domein van duurzaamheid	19
4	Onderzoeksverantwoording	21
4.1	Onderzoek in zes regio's	21
4.2	Landelijk onderzoek	21
4.3	Over I&O Research en het panel	22

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding voor het onderzoek

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 onderzoekt I&O Research in opdracht van Binnenlands Bestuur of en hoe kiezers in een zestal Nederlandse regio's verschillende ervaringen met en opvattingen hebben over thema's en actuele kwesties. Het betreft kwesties als de Europese Unie, tradities als Zwarte Piet en het afsteken van vuurwerk, immigratie, asiel en integratie, duurzaamheid, infrastructuur, energiebronnen, sociaaleconomische kwesties, opvattingen over democratie, lokale vertegenwoordiging, gezinshulp, hogere straffen en maatschappelijke opvang.

In dit onderzoek proberen we te achterhalen of en hoe mensen in stad en ommeland anders democratisch denken, voelen en doen. Dus: stemmen ze anders? Welke opvattingen liggen daaraan ten grondslag? Is de ene groep tevredener over hoe de democratie functioneert dan de andere? En de ultieme vraag: is er sprake van een (democratische) kloof tussen stad en ommeland?

Hiervoor kijken we naar de twee belangrijkste scheidslijnen in het electorale veld. Het politieke spectrum verdeelt politieke partijen op een sociaal-culturele (progressief-conservatieve) as en een sociaaleconomische (links-rechts) as. Zo zijn GroenLinks en D66 progressieve partijen en PVV en FvD meer conservatieve partijen. De SP, PvdA en GroenLinks worden gezien als sociaaleconomisch linkse partijen; VVD, CDA en SGP als rechtse partijen.

De steun voor deze partijen kan overwegend worden gevolgd langs een lijn van stedelijkheid. Vooral in de Randstad stemt het merendeel vaker op GroenLinks en D66 dan in landelijke gebieden. Ook zijn deze partijen succesvol in middelgrote steden zoals Nijmegen en Groningen. Steun voor de meer conservatieve of nationalistische partijen is echter groter in landelijke gebieden van Nederland. Hier wordt in Nederland relatief meer op PVV, CDA en kleine christelijke partijen gestemd. De vraag is hoe dit verschil in stemgedrag tussen stad en ommeland moet worden begrepen? Heeft men in het ommeland een ander idee over democratie dan in de stad? Is het een teken van ontevredenheid, een onwenselijke kloof. Of functioneert de democratie en zijn de verschillen een uiting van gezonde en niet-problematische verschillen?

We rapporteren over dit onderzoek in vier delen:

1. Sociaal cultureel (28 januari)
2. Duurzaamheid & omgeving (11 februari)
3. Sociaaleconomisch (25 februari)
4. Democratie en regionaal gevoel (11 maart)

Klimaat: de ontwikkeling van een electoraal thema

Dit is dus het tweede rapport in een vierdelige serie die de komende weken wordt gepubliceerd door Binnenlands Bestuur en deze keer duiken we in het domein van duurzaamheid en omgeving. Hier worden thema's als energiebronnen, energietransitie, infrastructuurvoorzieningen en duurzaamheid behandeld.

Warmetruie, klimaatpijpbelaars en vliegschaamte: het zijn enkele gevleugelde uitdrukkingen die afgelopen jaren de revue zijn gepasseerd en ontwikkelingen in de maatschappij met betrekking tot klimaat en duurzaamheidsthema's kenmerken.

Met de oprichting van GroenLinks in 1990 en Partij voor de Dieren in 2002 kent Nederland twee groene partijen die zich sterk inzetten voor milieu-gerelateerde onderwerpen, zoals de vermindering van CO₂-uitstoot en energieneutraal en aardgasvrij wonen. In 2015 verbond Nederland zich aan het klimaatakkoord in Parijs dat in moest gaan vanaf 2020 en op 28 juni 2019 presenteerde het kabinet Rutte III het Nederlandse Klimaatakkoord. Evenwel werd het geformuleerde klimaat- en energiebeleid in 2019 ter discussie gesteld door Forum voor Democratie en staat het onderwerp sinds de Provinciale Statenverkiezingen in maart 2019 definitief op de politieke agenda. Bovendien is er op het Malieveld in Den Haag niet alleen geprotesteerd door scholieren die hun zorgen uiten over de opwarming van de aarde, ook boeren verschenen met hun tractoren, juist om te demonstreren tegen stikstof beperkende maatregelen. Klimaatverandering blijkt dus van invloed op het politieke klimaat, maar het onderwerp is een politieke splijtzwam tussen groepen mensen in Nederland.

In de rapportage van Stad & Ommeland, deel 1 zagen we dat, hoewel er verschillen zijn tussen stad en ommeland in sociaal-culturele kwesties (immigratie, tradities, Europese integratie), deze verschillen beter verklaard worden door opleiding en leeftijd. In deze rapportage kijken we of deze conclusies ook gelden voor duurzaamheid.

We kijken weer naar dezelfde zes regio's en of er sprake is van een verdeeldheid in opvattingen over duurzaamheid tussen stad en ommeland.

1.2 Probleemstelling

De vraag die in dit onderzoek getracht wordt te beantwoorden is of er sprake is van een verdeling tussen stad en ommeland in deze actuele kwesties. En als er een verdeling waarneembaar is, hoe groot is deze en op welke thema's en in welke regio's vinden we dit dan?

1.3 Zes regio's & landelijk beeld

In het onderzoek zijn zes regio's uitgekozen door I&O Research en Binnenlands Bestuur, waarmee zowel een goede verspreiding over Nederland als tussen stad en ommeland kon worden gerealiseerd. Deze zes regio's zijn:

- Zuid-Holland Zuid;
- Gelderland Zuid;
- Twente;
- Brabant Zuidoost;
- Groningen;
- Noord-Holland Zuid.

Daarnaast is een groot aantal van de vragen uit dit onderzoek in december eveneens voorgelegd aan een representatieve steekproef van Nederlanders. Hiervan is een groot deel ook eind 2016 gemeten. Waar dat het geval is, zijn deze drie dimensies in de tabellen weergegeven.

Splitsing stad-ommand scheidung o.b.v. stedelijkheid

Er is een scheiding tussen stad en ommeland gemaakt op basis van de vijf categorieën van stedelijkheid volgens de definitie van het CBS. Allereerst hebben we bekeken waar een mogelijke knip gemaakt kon worden (op welk punt waren de verschillen het grootst?) tussen de vijf categorieën van stedelijkheid. Op basis hiervan besloten we de eerste twee niveaus (zeer sterk stedelijk en sterk stedelijk) als stad te markeren en de andere drie categorieën (matig stedelijk, weinig stedelijk en niet stedelijk) als ommeland.

Deze splitsing tussen stad en ommeland is vervolgens per regio gemaakt, met dezelfde categorieën van stedelijkheid.

1.4 Verantwoording

I&O Research voerde – in opdracht van Binnenlands Bestuur – van donderdag 26 november 2020 tot en met donderdag 3 december 2020 een online onderzoek uit naar de standpunten en ervaringen van Nederlanders in zes bovengenoemde regio's. De vragenlijst is ingevuld door 4.615 respondenten.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op leeftijd, geslacht en opleidingsniveau naar de totalen van Nederland en voor de zes regio's voor de verhoudingen in die regio's. Voor die achtergrondkenmerken zijn de uitkomsten representatief voor de Nederlandse bevolking dan wel voor die regio's.

In hoofdstuk 4 is een nadere toelichting op de onderzoeksverantwoording te lezen.

2 Belangrijkste uitkomsten

In dit onderzoek hebben we binnen een viertal domeinen (sociaal-cultureel, duurzaamheid en omgeving, sociaaleconomisch en democratie) onderzocht of er binnen een zestal regio's verschillen zijn tussen stedelijke en landelijke gebieden, hier ommeland genoemd. In de eerste plaats zien we deze verschillen wel, maar niet op alle domeinen.

In dit rapport gaan we in op het domein duurzaamheid en omgeving. Binnen het duurzaamheidsdomein is er wel sprake van een afstand tussen stad en ommeland.

Per saldo is er in Nederland draagvlak voor klimaatmaatregelen

Over het klimaat en duurzaamheid zijn Nederlanders de afgelopen jaren anders gaan denken. De zorgen over klimaatverandering namen toe en het onderwerp werd een belangrijker electoraal onderwerp. Sinds begin 2019 zien we bovendien dat het onderwerp politiek polariseert: niet langer is iedereen voor klimaatmaatregelen; rechts-populistische partijen (FvD, PVV) zetten het actief in om zich af te zetten tegen klimaatmaatregelen.

Uit eerdere I&O-peilingen in november en december 2020 komt naar voren dat het onderwerp 'duurzaamheid/klimaat/milieu' stevast in de top drie staat van belangrijkste onderwerpen voor Nederlandse kiezers.

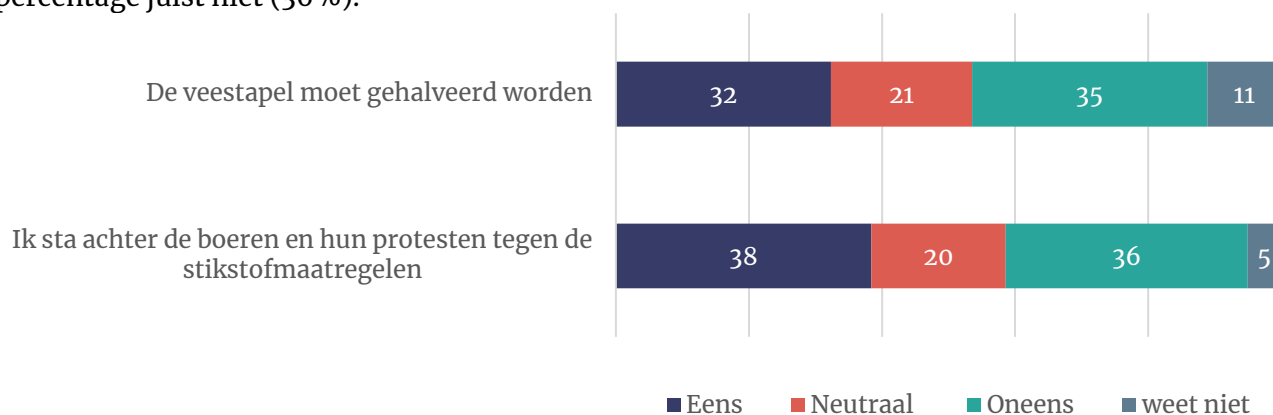
De helft van de Nederlandse kiezers gaf in november 2020 aan dat een volgend kabinet meer zou moeten doen dan het huidige kabinet-Rutte om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. In juni 2020 vond 41 procent dat het kabinet Rutte III meer moest doen. Eind 2016 was dit nog 64 procent, maar daarna is er veel gebeurd op klimaatgebied, waaronder de totstandkoming van het Nederlandse klimaatakkoord.

Eén op zeven (13%) vindt dat het wel iets minder mag: dit aandeel is kleiner dan maart van vorig jaar (17%) maar groter dan eind 2016, toen nog slechts 5 procent vond dat het minder moest zijn.

Boeren en veeteelt als splijtzwam

Nederland is verdeeld over maatregelen die de boeren, landbouw en veeteelt betreffen.

Meerdere partijen willen de veestapel halveren of op zijn minst verkleinen (D66, GroenLinks, PvdD, PvdA, SP). VVD en CDA zijn daar niet voor. Dit verdeelde beeld zien we terug bij de kiezers. Een derde (32%) van alle kiezers vindt (in december 2020) dat de veestapel gehalveerd moet worden, ruim een derde (35%) vindt van niet, de rest is neutraal of weet het niet. Vier op tien kiezers (38%) staan achter de boeren in hun protest tegen de stikstofmaatregelen, eenzelfde percentage juist niet (36%).

Verschillen in denken over duurzaamheid tussen stad en ommeland

Op het thema duurzaamheid zien we een aantal verschillen tussen stad en ommeland. Ommelanders maken zich over het algemeen (iets) minder zorgen om uitstoot van broeikasgassen, klimaatverandering en de effecten hiervan op het milieu dan de stedelingen doen.

Hoewel zowel inwoners van stad als van het ommeland redelijk positief staan tegenover de aanwezigheid van zonnepaneelvelden en windmolens, zijn mensen uit stad hier positiever over dan ommelanders. Het ommeland ervaart dan ook meer hinder en overlast van windmolens dan mensen uit stedelijke gebieden. Toch slaat de stemming bij zowel stedelingen als ommelanders om bij het idee dat er meer windmolens in de buurt zouden worden geplaatst.

Waar het gaat om de infrastructuur in eigen regio zijn inwoners van het ommeland vaker van mening dat de overheid moet investeren in snelwegen in eigen regio dan stedelingen. Daarnaast staan de inwoners van het ommeland vaker achter de protesten van boeren over de stikstofmaatregelen dan bewoners van de steden. Verder zijn inwoners uit de steden vaker voor duurzame maatregelen dan inwoners uit het ommeland.

Verschillen naar opleiding groter dan verschillen naar stedelijkheid

Onderstaande figuur laat enerzijds zien hoe groot de percentuele verschillen zijn tussen stad en ommeland (op de horizontale as) en anderzijds hoe groot de percentuele verschillen zijn tussen laag- en hoogopgeleiden (verticale as). Naarmate een variabele hoger in de figuur staat is het verschil tussen lager en hoger opgeleiden groter (lager opgeleiden zijn steeds 'klimaat-sceptischer'), naarmate een variabele verder rechts staat is het verschil tussen stad en ommeland groter (ommanders zijn steeds 'klimaat-sceptischer' dan stedelingen).

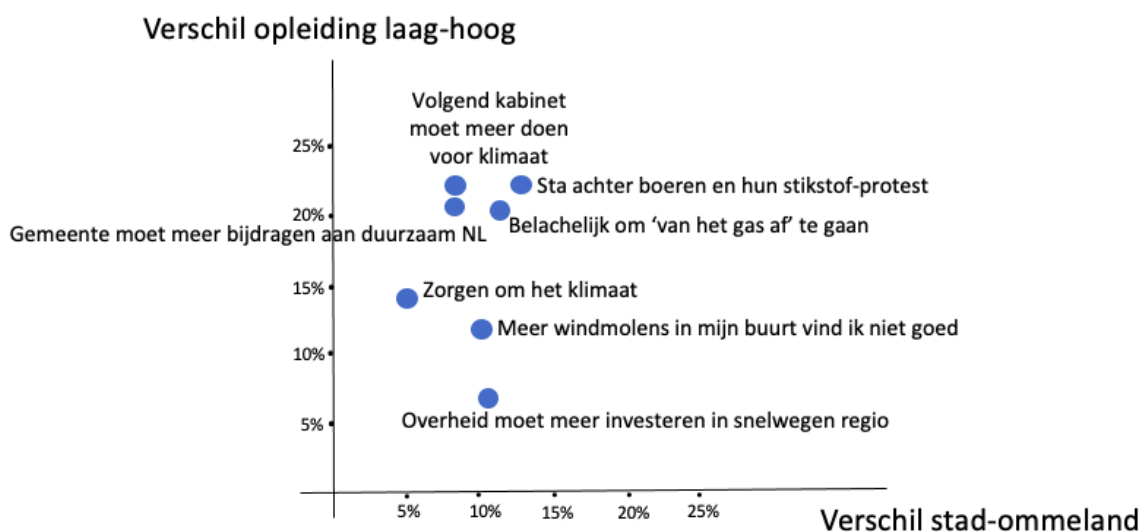
In de figuur is te zien dat verschillen naar opleiding groter zijn dan die naar stad en ommeland, wat betekent dat opleiding een betere verklaring biedt voor verschillen in duurzaamheidsopvattingen. Een goed voorbeeld hiervan is de stelling 'Ik sta achter de boeren en hun protesten tegen de stikstofmaatregelen'. In de zes regio's is 37 procent het eens met deze stelling.

Het verschil tussen stad-ommand bedraagt 11 procent: van de ommelanders is 40 procent het eens met de stelling, van de stedelingen 29 procent.

Van de lager opgeleiden is 43 procent het eens met de stelling, ruim twee keer zo veel als de hoger opgeleiden (21%): dit maakt het verschil naar opleidingsniveau 22 procent.

Figuur 1. Overzicht duurzaamheidsstellingen naar percentuele verschillen opleiding en stad-ommand

Tabel 1. Stellingen over duurzaamheid en omgeving naar verschil stad-ommand, opleiding en leeftijd (% mee eens, basis: n = 4.615)

Duurzaamheid thema's	Verschil stad-ommand	Opleiding laag	Opleiding hoog	Verschil opleiding	Leeftijd 18-24	Leeftijd 65+	Verschil leeftijd jong-oud
Support boeren en hun protesten	11%	43%	21%	22%	24%	34%	10%
Belachelijk 'van het gas af'	10%	56%	34%	22%	19%	57%	38%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik niet goed	10%	47%	35%	12%	30%	53%	23%
Volgend kabinet moet meer doen voor klimaat	9%	47%	69%	22%	68%	54%	14%
Mijn gemeente moet bijdragen aan duurzamer NL	9%	44%	65%	21%	65%	44%	21%
De overheid moet investeren in snelwegen in mijn regio	6%	22%	14%	8%	13%	16%	3%
Veel zorgen om uitstoot broeikasgassen	5%	70%	84%	14%	79%	80%	1%
Geen zorgen om uitstoot broeikasgassen	8%	28%	15%	13%	20%	18%	2%

Gelderland Zuid: meest progressieve regio op duurzaamheid

Wederom zien we dat Zuid-Holland zuid het meest 'klimaat-sceptisch' is van de zes regio's. Relatief gezien denkt men in de regio's Groningen en Gelderland Zuid het meest duurzaam.

In Gelderland Zuid zijn er weinig verschillen tussen stad en ommeland in opvattingen over de aanleg van meer infrastructuur door de overheid. Wel zijn er duidelijke verschillen te vinden in opvattingen over duurzaamheid waarbij inwoners uit stedelijke gebieden dit meer onderstrepen dan inwoners uit het ommeland. Nederlanders woonachtig in de stedelijke gebieden van Gelderland-zuid zijn het meest van alle stedelijke regio's van opvatting dat de gemeente een bijdrage moet leveren aan een duurzaam Nederland. Deze bevinding is geen grote verrassing als men weet dat Nijmegen in 2018 werd uitgeroepen tot Green Capital van Europa¹.

¹ <https://greencapital2018.nl/>

3 Duurzaamheid en omgeving

3.1 Opvattingen over duurzaamheid en energietransitie in Nederland

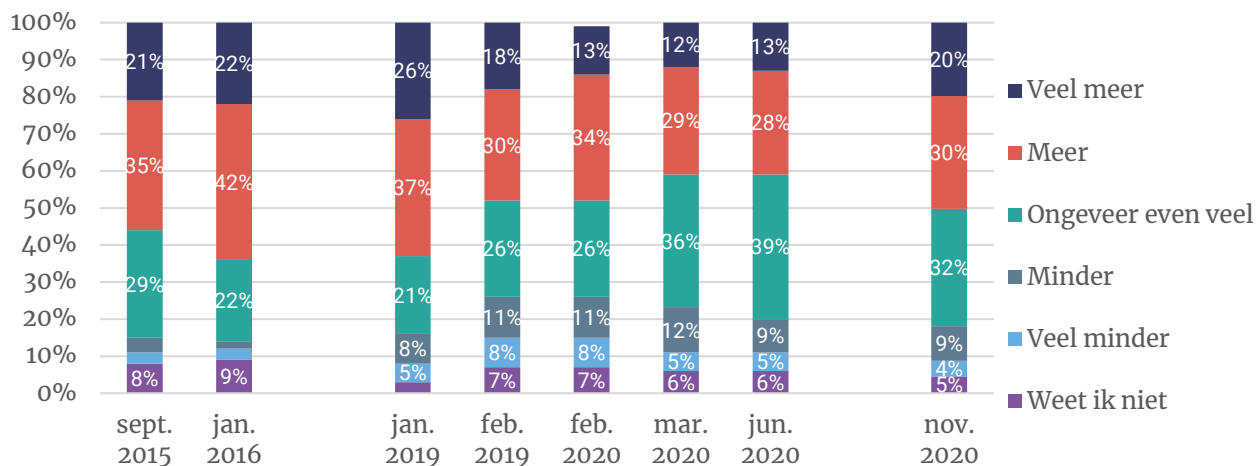
Over het klimaat en duurzaamheid zijn Nederlanders de afgelopen jaren anders gaan denken. De zorgen over klimaatverandering namen toe en het onderwerp werd een belangrijker electoraal onderwerp. Sinds begin 2019 zien we dat het onderwerp politiek polariseert: niet langer is iedereen voor klimaatmaatregelen; rechts-populistische partijen (FvD, PVV) zetten het actief in om zich af te zetten tegen klimaatmaatregelen.

Uit een I&O-peiling in december 2020 komt naar voren dat het onderwerp ‘duurzaamheid/klimaat/milieu’ op plek drie staat van belangrijkste onderwerpen voor Nederlandse kiezers² (met 29%). Vervolgens werd aan kiezers gevraagd om het belangrijkste onderwerp aan te wijzen uit de selectie die ze eerder maakten. Het thema duurzaamheid wordt, met 15 procent, dan het vaakst aangewezen.

Daarnaast gaf de helft (50%) van de Nederlanders in november 2020 aan dat *een volgend kabinet* meer zou moeten doen dan het huidige kabinet-Rutte om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. In juni van dat jaar vond 41 procent nog dat het kabinet Rutte III *meer* moest doen. Eind 2016 was dit nog 64 procent, maar daarna is er veel gebeurd op klimaatgebied, waaronder de totstandkoming van het klimaatakkoord.

Eén op zeven (13%) vindt eind 2020 dat het wel iets minder mag: dit aandeel is kleiner dan maart van dit jaar (17%)³ maar groter dan eind 2016, toen nog slechts vijf procent vond dat het *minder* moest zijn.

Figuur 2. Vindt u dat een volgend kabinet, na de verkiezingen van maart 2021, meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen? (In vergelijking met wat het kabinet-Rutte tot nu toe bekend heeft gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen). Basis: n = 1.140

² De vraag luidde: “Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?” Maximaal drie antwoorden mogelijk.

³ Let wel: in november 2020 ging de vraag over “een volgend kabinet”, daarvoor steeds over “dit kabinet”.

Over de onderwerpen klimaat en duurzame energie in Nederland verschillen de opvattingen sterk naar politieke voorkeur. Kiezers van GroenLinks, PvdD, D66 en PvdA zijn het in ruime meerderheid eens met de stelling “Nederland moet in 2050 volledig zijn omgeschakeld op duurzame energie”, kiezers van FvD en PVV zijn het er mee oneens. VVD- en CDA-kiezers zijn verdeeld, maar ze zijn het er vaker mee eens dan oneens.

Tabel 2. Nederland moet in 2050 volledig zijn omgeschakeld op duurzame energie (wind, zon, water, etc.).
Basis: n = 1.140

	NL	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	SGP	FvD
	2020											
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Eens	48	44	20	42	75	86	56	65	54	78	35	26
Neutraal	25	30	25	34	15	10	22	19	19	2	27	9
Oneens	23	22	52	17	7	1	21	10	20	13	34	63
Weet niet	5	3	3	7	3	4	1	7	6	7	5	1

3.2 Klimaat en maatregelen binnen de zes regio's

Relatief veel zorgen om klimaat

De zorgen die men zich maakt over de uitstoot van broeikasgassen, de klimaatverandering en de effecten daarvan op het milieu verschillen weinig tussen stad en ommeland. Het aandeel mensen dat zich namelijk veel of enige zorgen maakt ligt in de steden op 79 procent en in het ommeland op 74 procent (gemiddeld is dat: 77%). Inwoners uit stedelijke gebieden maken zich gemiddeld dus meer zorgen om het klimaat dan inwoners uit landelijke gebieden (verschil is statistisch significant). Ook is er enig verschil in intensiteit: ommelanders maken zich bijvoorbeeld vaker geen zorgen (25%) dan stedelingen (17%).

Meer dan de helft voor meer maatregelen door een volgend kabinet

In november 2020 gaf 50 procent van de Nederlanders aan dat het volgende kabinet meer dan het kabinet Rutte-III moet doen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Binnen de zes regio's ligt het gemiddelde percentage dat het eens is met deze stelling op 57%. Regio's als Gelderland zuid (66%) en Groningen (62%) scoren bovengemiddeld hoog.

Hoewel driekwart van de mensen uit zowel de steden als het ommeland zich zorgen maakt over de uitstoot van broeikasgassen, is men in het ommeland minder vaak van opvatting dat een volgend kabinet meer moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. De helft (52%) van de ommelanders vindt dat een volgend kabinet meer maatregelen moet nemen tegenover 61 procent van de stedelingen.

Politieke voorkeur is hier ook sterk van invloed. Met name D66- (78%), GroenLinks- (89%), PvdA- (79%) en PvdD- (79%) stemmers vinden dat een volgend kabinet veel meer moet doen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. PVV- (24%) en FvD-kiezers (15%) zijn dit aanzienlijk minder van opvatting.

Tabel 3. Stellingen over klimaat naar gemiddeld Nederland, regio's, stad en ommeland (% eens). Basis: n = 4.615

	2020 Gem. NL	2020 Gem. Regio's	Gem. Stad	Gem. Om'lnd	Z-H zuid	Geld. zuid	Twente	Brabant ZO	Gron- ingen	N-H zuid
Veel zorgen om uitstoot broeikasgassen	70%	77%	79%	74%	72%	81%	74%	75%	76%	80%
Geen zorgen om uitstoot broeikasgassen		22%	17%	25%	27%	17%	25%	23%	23%	18%
Volgend kabinet moet meer doen voor klimaat	50%	57%	61%	52%	45%	66%	52%	61%	62%	57%

3.3 Energiebronnen in de buurt

Zonnepanelen bijna overal zichtbaar

Zonnepanelen op daken zijn de meest voorkomende bron van energie in zowel stad als ommeland. Bij het fietsen of het wandelen van een rondje in de buurt komt 89 procent van de inwoners uit steden zonnepanelen op het dak tegen. In het ommeland ligt dit percentage nog hoger, namelijk op 97 procent.

Moderne windmolens zijn vaker te vinden in het ommeland dan in de steden. Zo komt 41 procent van de ommelanders deze wel eens tegen in de buurt tegenover 27 procent van inwoners uit steden. Ook zonnepaneelvelden komt men overwegend vaker tegen op het ommeland (29%) dan in de steden (17%).

Windmolens en zonnepaneelvelden: "Not in my back yard"

De aanwezigheid van zonnepaneelvelden in de buurt wordt tamelijk positief ervaren door meer dan de helft van de bewoners uit de zes regio's: 57 procent staat er goed tegenover. Daarentegen vindt 27 procent het niet goed om zonnepaneelvelden in de buurt tegen te komen.

Op de vraag wat men ervan vindt om windmolens tegen te komen geeft 44 procent van de mensen aan dit goed te vinden, terwijl 28 procent dit niet goed vindt. Wanneer vervolgens wordt gevraagd wat men ervan zou vinden als er in de buurt *meer* windmolens zouden worden geplaatst, daalt het enthousiasme. Nog 30 procent van de inwoners uit de regio's geeft aan dit goed te vinden en een groter deel (42%) vindt het *geen* goed idee als er meer windmolens bij hen in de buurt worden geplaatst.

Nederlanders uit de regio's maken zich dus zorgen over de opwarming van de aarde, ze staan ook achter klimaatmaatregelen, maar als duurzaamheidsontwikkelingen dichterbij komen, slaat de stemming enigszins om.

Daarnaast wordt over windmolens en zonnepaneelvelden in de stad anders gedacht dan in het ommeland. Mensen uit de stad zijn overwegend positiever over zonnepaneelvelden en windmolens in de buurt dan inwoners van het ommeland.

Het aandeel mensen dat het *goed* vindt dat er zonnepaneelvelden in de buurt zijn, ligt in de stedelijke gebieden op 64 procent en ligt onder de ommelanders op 52 procent. Voor windmolens liggen de positieve opvattingen procentueel iets lager: in de steden vindt 46 procent aanwezigheid van windmolens in de buurt *goed* en in het ommeland is 42 procent dit van mening.

Stedelingen en ommelanders staan dus redelijk positief tegenover de aanwezigheid van zonnepaneelvelden en windmolens, maar ook hier is zichtbaar dat wanneer er meer windmolens in de buurt gebouwd zouden worden, men terugkrabbelt. In de steden vindt een derde (32%) het een *goed idee* wanneer er meer windmolens in de buurt zouden worden geplaatst, terwijl in het ommeland nog een kwart (26%) dit vindt.

De term “not in my back yard” oftewel “niet in mijn achtertuin” waarbij men wel gebruik wil maken van de (in dit geval duurzame) voorziening, maar er geen hinder van wil ondervinden, schemert hier doorheen.

Relatief weinig overlast door windmolens

Van de inwoners uit de zes regio's die windmolens in de buurt heeft staan geeft bijna driekwart (73%) aan geen last ervan te hebben. Echter 18 procent zegt ze niet mooi te vinden en 15 procent vindt dat ze het uitzicht belemmeren. Andere beschrijvingen van ervaren hinder zijn: “Horizonvervuiling”, “slagschaduw”, “verstoring van landschapsbeeld” en “geluidsoverlast”.

De hinder en overlast van windmolens wordt vaker in het ommeland ervaren dan in de steden. Stedelingen ervaren namelijk overwegend vaker *geen* hinder of overlast van windmolens in de buurt dan ommelanders doen (79% tegenover 68%). Inwoners uit het ommeland geven aan dat zij wel hinder of overlast ervaren van windmolens doordat men ze niet mooi vindt (21%) of ze het uitzicht blokkeren (18%). In de steden ervaart men dit een stuk minder: 15 procent geeft aan de windmolens niet mooi te vinden en 12 procent zegt dat windmolens in de buurt het uitzicht belemmeren.

Tabel 4. Stellingen over klimaat en energiebronnen naar gemiddeld Nederland, regio's, stad en ommeland (% eens). Basis: n = 4.615

	2020 Gem. NL	2020 Gem. Regio's	Gem. Stad	Gem. Om'lnd	Z-H zuid	Geld. zuid	Twente	Brabant ZO	Gron- ingen	N-H zuid
Welke energiebronnen komt u in eigen buurt tegen:										
• Moderne windmolens		33%	27%	41%	54%	44%	18%	13%	50%	35%
• Zonnepanelen op dak		93%	89%	97%	96%	96%	95%	96%	94%	87%
• Zonnepaneelvelden		22%	17%	29%	19%	19%	29%	23%	38%	13%
Ik vind het goed dat er zonnepaneelvelden in mijn buurt zijn		57%	64%	52%	60%	61%	49%	57%	54%	64%
Ik vind het niet goed dat er zonnepaneelvelden in mijn buurt zijn		27%	20%	32%	15%	20%	36%	28%	30%	22%
Ik vind het goed dat er windmolens in mijn buurt zijn		44%	46%	42%	38%	59%	38%	53%	46%	41%
Ik vind het niet goed dat er windmolens in mijn buurt zijn		28%	24%	32%	30%	14%	32%	25%	33%	29%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik goed		30%	32%	26%	25%	40%	27%	29%	36%	27%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik niet goed		42%	38%	48%	48%	29%	45%	34%	43%	45%
Ervaar geen hinder of overlast van windmolens		73%	79%	68%	76%	79%	73%	73%	65%	74%

3.4 Opvattingen over infrastructuur en duurzaamheid

Zes op tien Nederlanders voor rekeningrijden

Voor het principe van rekeningrijden voor automobilisten in plaats van het betalen van motorrijtuigenbelasting bestaat al tien jaar draagvlak⁴. In 2010 was 59 procent van de Nederlanders het eens met een belasting per gereden kilometer. In december 2020 bleef dit percentage stabiel: 60 procent was het ermee eens.

Afnemende steun voor meer asfalt

De steun voor het aanleggen van meer wegen als oplossing van de fileproblemen is over tien jaar tijd afgenomen. Met de stelling “Om de files op te lossen moeten meer wegen worden aangelegd” was – in 2010 – 41 procent van de Nederlandse bevolking het eens en 30 procent oneens. In december 2020 was nog 20 procent van de Nederlanders het eens met de stelling tegenover 53 procent dat het hier mee oneens was.

In 2010 waren VVD- en PVV-kiezers nog voorstander van meer asfalt en was de GroenLinks-kiezer met name tegen. Nu zijn bijna alle kiezersgroepen (per saldo) tegen de aanleg van meer wegen. Onder VVD-kiezers daalde het aandeel dat voor de aanleg van meer wegen was; van 71 naar 27 procent.

Infrastructuur in de eigen regio: behoefte aan meer fietspaden en openbaar vervoer

Wanneer we kijken naar opvattingen over de aanwezigheid van bepaalde infrastructuur in eigen regio valt op dat er geen verschillen zijn tussen de stad en het ommeland in opvattingen over fietspaden en openbaar vervoer. Zowel 53 procent van de inwoners uit landelijke gebieden als uit de steden geeft aan dat de overheid meer geld moet besteden aan fietspaden. Ook vindt bijna de helft van de mensen uit de zes regio's (gemiddeld 48%), ongeacht regio of stedelijkheid, dat de overheid meer moet investeren in openbaar vervoer in de eigen regio. Het percentage Nederlanders dat dit van opvatting is, ligt een stuk lager, namelijk op 39 procent. Dat het algemene percentage in de regio's hoger ligt heeft met name te maken door de regio Groningen. Hier is namelijk 57 procent van de inwoners van opvatting dat de gemeente meer moet investeren in openbaar vervoer.

Wel vinden binnen de zes regio's bewoners van het ommeland meer (22%) dan inwoners uit stedelijke gebieden (16%) dat de overheid meer geld moet investeren in snelwegen in eigen regio.

Duurzaamheid in Nederland: grotere rol weggelegd voor gemeenten

Inwoners van de zes regio's zien een grotere rol liggen voor de gemeenten waarin zij wonen om bij te dragen aan een duurzamer Nederland. Zo vindt meer dan de helft dat hun gemeente moet bijdragen aan duurzaamheid, bijvoorbeeld door het plaatsen van meer windmolens en zonnepanelen (54%). Het aandeel stedelingen dat het hiermee eens is ligt op 57 procent en net niet de helft van de ommelanders (48%) is het hier ook mee eens.

⁴ Zoals we begin 2019 nog eens zagen in onderzoek voor de Volkskrant: “Kilometerbeprijzing? Ja, maar onder voorwaarden” <https://www.ioresearch.nl/actueel/kilometerbeprijzing-ja-maar-onder-voorwaarden/>

Van het gas af

De Rijksoverheid wil voor 2050 van het gas af zijn in Nederland⁵. Meer dan de helft van de inwoners uit het ommeland (52%) vindt het belachelijk dat we in Nederland vooroplopen met 'van het gas af'. In de steden is dit minder; zo is 42 procent dit van opvatting.

Dat er een verschil zit tussen duurzame opvattingen en bereidheid tot daadwerkelijke aanpassingen ter bevordering van duurzaamheid blijkt wanneer er gepeild wordt naar bereidheid tot energietransitie. Zo is nog 31 procent van de bewoners van steden bereid om van het aardgas af te gaan, ook als dit geld kost. In het ommeland is er nog minder gewilligheid, een kleine kwart van de mensen (24%) is hiertoe bereid.

Verdeeldheid over boeren en hun protesten

Gemiddeld in Nederland staat 38 procent achter de boeren en hun protesten tegen stikstofmaatregelen, 36 procent niet. In de zes regio's in dit onderzoek blijkt 33 procent in stedelijke gebieden achter de boeren te staan en 40 procent in het ommeland.

Met name in de regio Twente vinden de protesten van de boeren veel bijval: 42 procent van de Twentenaren staat achter de boeren. In Gelderland zuid is de support het minst: daar staat nog geen 27 procent achter de protesten van de boeren.

Tabel 5. Stellingen infrastructuur en duurzaamheid naar gemiddeld Nederland, regio's, stad en ommeland (% eens). Basis: n = 4.615

	2020 Gem. NL	2020 Gem. Regio's	Gem. Stad	Gem. Om'Ind	Z-H zuid	Geld. zuid	Twente	Brabant ZO	Gron- ingen	N-H zuid
Overheid moet meer investeren in mijn regio:										
• In snelwegen		18%	16%	22%	25%	14%	31%	19%	13%	12%
• In openbaar vervoer	39%	48%	47%	49%	43%	44%	43%	44%	57%	51%
• In fietspaden		53%	53%	53%	52%	45%	49%	50%	56%	57%
Mijn gemeenten moet bijdragen aan duurzamer NL	47%	54%	57%	48%	39%	66%	54%	58%	55%	53%
Belachelijk 'van het gas af'		46%	42%	52%	55%	40%	49%	44%	37%	47%
Bereid van aardgas af te gaan		28%	31%	24%	21%	35%	25%	28%	36%	29%
Support boeren en hun protesten	38%	33%	29%	40%	42%	26%	42%	30%	27%	30%

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/vraag-en-antwoord/hoe-lang-kan-ik-nog-koken-op-gas#:~:text=De%20Rijksoverheid%20wil%20de%20CO, gas%20of%20stoken%20op%20aardgas.>

3.5 Gelderland Zuid nader bekeken

Van de inwoners uit de zes geselecteerde regio's is 54 procent het ermee eens dat de gemeente moet bijdragen aan een duurzamer Nederland. In het algemeen is 47 procent van de Nederlandse bevolking het ermee eens. Het percentage in de regio's ligt dus iets hoger. Dit komt voornamelijk door het percentage in de regio Gelderland zuid wat het gemiddelde omhoog haalt. In deze regio is namelijk 66 procent van de inwoners van opvatting dat de gemeente meer moet bijdragen aan een duurzamer Nederland en meer windmolens en zonnepanelen moet stimuleren en plaatsen. Hoewel Gelderland zuid niet de regio is met het laagste percentage moderne windmolens (44%) en zonnepaneelvelden (19%) dat men in de buurt tegenkomt, is het ook niet de regio waar deze bronnen van energie het meest worden tegenkomen. Dat betekent dat Geldenaren nog ruimte voor duurzame verbetering zien.

Wanneer binnen het duurzaamheidsdomein de regio's met elkaar worden vergeleken valt op dat Gelderland Zuid in totaal als meest progressieve regio naar voren komt. Deze bevinding komt niet geheel als verrassing, wetende dat Nijmegen in 2018 werd uitgeroepen tot Green Capital van Europa⁶.

Wanneer de regio nader wordt bekeken is zichtbaar dat er weinig verschillen tussen stad en ommeland zijn in opvattingen over de aanleg van meer infrastructuur door de overheid. Zowel stad als ommeland vindt dat de overheid meer moet investeren in het openbaar vervoer en fietspaden in de regio (alles rond de 45%).

Wel zijn er aanzienlijke verschillen in opvattingen over windmolens in de buurt tussen stad en ommeland in Gelderland zuid. Driekwart van de stedelingen (74%) vindt het goed dat er windmolens in de eigen buurt zijn, terwijl in het ommeland deze mening door de helft van de inwoners wordt gedeeld (51%). Daarnaast ervaren de mensen in de stad ook vaker geen overlast of hinder door de windmolens dan de ommelanders (89% tegenover 74%). Ook zijn er verschillen in meningen wanneer er meer windmolens in de eigen buurt zouden worden geplaatst. In de stad vindt men dit vaker (heel erg) goed (46%) dan in de landelijke gebieden (35%).

Ook zijn er duidelijke verschillen op stellingen die gaan over duurzaamheid. Zo vindt drie kwart van de inwoners van stedelijke gebieden (74%) dat de gemeente moet bijdragen aan een duurzamer Nederland, door bijvoorbeeld meer windmolens, zonnepanelen en dergelijke te stimuleren en te plaatsen. In het ommeland ligt dit percentage een stuk lager, namelijk op 58 procent. Het grootste verschil tussen stad en ommeland is zichtbaar bij de stelling over de ontwikkelingen in het afstappen van het gebruik van gas in Nederland: het verschil tussen stad en ommeland is 27 procent. De stedelijke gebieden in Gelderland zuid zijn overwegend minder vaak van opvatting dat dit 'belachelijk' is dan de landelijke gebieden. Ook is men in de steden er meer toe bereid om daadwerkelijk van het gas af te gaan, ook als dit geld kost, dan men in het ommeland (44% tegenover 26%). Eveneens staan de stedelingen minder achter de boeren en hun protesten tegen de stikstofmaatregelen dan de ommelanders. Een derde van de ommelanders (35%) valt de boeren bij tegenover 18 procent van de stedelingen.

⁶ <https://greencapital2018.nl/>

Kortom, met name de stedelijke gebieden in Gelderland zuid kunnen als progressief worden beschouwd in hun duurzaamheidsdenken.

Tabel 6. Stellingen infrastructuur en duurzaamheid naar stad en ommeland in regio Gelderland zuid (% mee eens. Basis: n = 4.615

	Gelderland zuid	
	Stad	Ommeland
Veel zorgen om uitstoot broeikasgassen	86%	76%
Weinig zorgen om uitstoot broeikasgassen	12%	24%
Volgend kabinet moet meer doen voor klimaat	78%	54%
In eigen buurt tegenkomen: moderne windmolens	30%	58%
In eigen buurt tegenkomen: zonnepanelen	93%	99%
In eigen buurt tegenkomen: zonnepaneelvelden	11%	27%
Goed dat er windmolens in mijn buurt zijn	74%	51%
Niet goed dat er windmolens in mijn buurt zijn	5%	18%
Geen hinder of overlast van windmolens	89%	74%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik goed	46%	35%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik niet goed	20%	37%
De overheid moet meer investeren in snelwegen in mijn regio	11%	16%
De overheid moet meer investeren in het openbaar vervoer in mijn regio	45%	43%
De overheid moet meer investeren in fietspaden in mijn regio	45%	45%
Bijdragen gemeente aan duurzamer NL	74%	58%
Belachelijk 'van het gas af'	26%	53%
Bereid van aardgas af te gaan	44%	26%
Support boeren en hun protesten	18%	35%

3.6 Opleiding en leeftijd als scheidslijnen in duurzaamheidsdomein

Bij de vorige publicatie van stad-ommeland bleek dat opleiding en leeftijd betere voorspellers zijn voor verschillen in sociaal-culturele opvattingen dan een regionale scheidslijn. Dit zien we ook terugkomen binnen het duurzaamheidsdomein wanneer we kijken naar of men zich wel of geen zorgen maakt om de uitstoot van broeikasgassen, de energietransitie naar een gasvrij Nederland, klimaatmaatregelen van een volgend kabinet, support van de boeren en hun protesten, of de eigen gemeente moet bijdragen aan een duurzamer Nederland. Zo is in tabel 7 zichtbaar dat voornamelijk de opleidingsverschillen groter zijn dan de verschillen tussen stad en ommeland, wat betekent dat opleiding de verschillen in duurzaamheidsopvattingen beter kan verklaren. Leeftijd is van invloed op zaken zoals de energietransitie naar een gasvrij Nederland en of de gemeente moet bijdragen aan een duurzamer Nederland. De jongste leeftijdsgroep (18-24 jaar) is op deze zaken progressiever – of heeft een duurzamere opvatting – dan de oudere leeftijdsgroep (65-plussers).

Tabel 7. Stellingen over duurzaamheid en omgeving naar verschil stad-ommand, opleiding en leeftijd (% eens). Basis: n = 4.615

Duurzaamheid thema's	Vershil stad- ommand	Opleiding laag	Opleiding hoog	Vershil opleiding	Leeftijd 18-24	Leeftijd 65+	Vershil leeftijd jong-oud
Support boeren en hun protesten	11%	43%	21%	22%	24%	34%	10%
Belachelijk 'van het gas af'	10%	56%	34%	22%	19%	57%	38%
Meer windmolens in mijn buurt vind ik niet goed	10%	47%	35%	12%	30%	53%	23%
Volgend kabinet meer doen voor klimaat	9%	47%	69%	22%	68%	54%	14%
Mijn gemeenten moet bijdragen aan duurzamer NL	9%	44%	65%	21%	65%	44%	21%
De overheid investeren in snelwegen in mijn regio	6%	22%	14%	8%	13%	16%	3%
Veel zorgen om uitstoot broeikasgassen	5%	70%	84%	14%	79%	80%	1%
Geen zorgen om uitstoot broeikasgassen	8%	28%	15%	13%	20%	18%	2%

4 Onderzoeksverantwoording

4.1 Onderzoek in zes regio's

Verantwoording

I&O Research voerde dit onderzoek uit onder 4.615 Nederlanders van 18 jaar en ouder in de regio's Zuid-Holland zuid, Gelderland zuid, Twente, Brabant zuidoost, Groningen en Noord-Holland zuid. Het onderzoek vond plaats van donderdag 26 november tot en met donderdag 3 december 2020.

De resultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd en opleiding. Het grootste deel van de deelnemers (n=4175) is afkomstig uit het I&O Research Panel. Daarnaast vulden 440 Nederlanders de vragenlijst in via het panel van PanelClix.

ZH-zuid		Gelderland zuid		Twente		Brabant-zuidoost		Groningen		NH-zuid	
Stad	Om'land	Stad	Om'land	Stad	Om'land	Stad	Om'land	Stad	Om'land	Stad	Om'land
285	260	176	214	406	394	362	367	249	229	1249	424
Totaal: 545		Totaal: 390		Totaal: 800		Totaal: 729		Totaal: 478		Totaal: 1673	

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, en opleidingsniveau. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (meest actuele CBS-cijfers). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=1.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 3,1 procent.

4.2 Landelijk onderzoek

De gemiddelde percentages voor Nederland komen uit meerdere landelijk representatieve onderzoeken. Deze onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee zijn de steekproeven representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

Het gemiddelde landelijk percentage Nederlanders dat zich zorgen maakt over de uitstoot van broeikasgassen komt uit een landelijk representatief onderzoek dat plaatsvond van vrijdag 5 tot en met maandag 8 juni 2020. Er werkten 1.700 Nederlanders van 18 jaar of ouder aan mee.

De overige landelijke percentages voor Nederland komen uit een landelijke representatief onderzoek dat plaatsvond van vrijdagavond 11 december tot maandagochtend 14 december 2020, drie maanden voor de verkiezingen. Er werkten in totaal 1.293 Nederlanders van 18 jaar of ouder aan mee. De vraag over welke onderwerpen extra aandacht aan moet worden besteed door politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen, werd aan 1.109 respondenten gesteld.

4.3 Over I&O Research en het panel

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Sinds april 2019 werkt het I&O Research Panel met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2020). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragcode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KvK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl